

До разової спеціалізованої вченої ради
ДФ 41.884.073 в Одеському державному
університеті внутрішніх справ

ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертацію Гуріна Олександра Юрійовича
«Забезпечення прав людини під час спеціального досудового
розслідування», подану на здобуття ступеня доктора філософії у галузі
знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Відгук підготовлено за результатами вивчення тексту рукопису О. О. Гуріна та опублікованих здобувачем за темою дисертації восьми наукових праць (чотирьох статей і чотирьох тез доповідей). Загальний обсяг дисертації становить 267 сторінок, з них основного тексту – 201 сторінка.

Актуальність обраної теми дисертації та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами, грантами. Конституцією України визначено, що «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» (ст. 3). Отже, проведення швидкого, повного та неупередженого досудового розслідування кримінальних правопорушень є одним із завдань органів досудового розслідування. Водночас пріоритетним завданням є забезпечення прав, свобод та законних інтересів особи, яке, безумовно, цілком корелюється із завданнями кримінального провадження, зокрема: «щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини... і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура» (ст. 2 КПК України). Тож з метою забезпечення невідворотності кримінальної відповідальності особи за вчинене кримінальне правопорушення законодавець запровадив інститут спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень (*in absentia*).

Практика здійснення спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень у цілому не суперечить прецедентній практиці

Європейського суду з прав людини, яка передбачає можливість здійснення судового провадження насамперед за умов належного повідомлення підозрюваному про здійснення щодо нього такого розслідування та обов'язкового забезпечення реалізації права на захист. З урахуванням цього можна зазначити, що в таких справах має враховуватись справедливий баланс між відповідними конкуруючими інтересами.

Виходячи з системного аналізу положень КПК України, вбачається, що характерною особливістю спеціального кримінального провадження є обов'язкова участь у ньому захисника. І це не є випадковим, адже забезпечення права на захист є однією з основоположних засад кримінального провадження та важливою гарантією захисту прав і свобод людини та громадянина. Наочним підтвердженням цьому є приписи ст. 59, ч. 2 ст. 63, п. 5 ч. 2 ст. 129 Конституції України, ст. 11 Загальної декларації прав людини, ч. 3 ст. 14 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, а також ч. 3 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Отже, спеціальне досудове розслідування є особливою формою кримінального провадження, яке здійснюється без участі підозрюваного, обвинуваченого і передбачає обов'язкову участь захисника. У спеціальному досудовому розслідуванні кримінальних правопорушень майже весь комплекс прав підозрюваного реалізується виключно його захисником. Таким чином, важливим чинником під час здійснення спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень є обізнаність особи як про розпочате щодо неї кримінальне провадження, так і про те, у чому вона підозрюється. Вказаний аспект дає підозрюваному безпосередню змогу реалізувати своє право на захист і в подальшому відстоювати власну позицію в суді, а отже, забезпечити реалізацію засади змагальності.

Таким чином, вищенаведене є свідченням актуальності проведеного О. О. Гуріним дисертаційного дослідження. Ба більше, питання забезпечення прав людини під час спеціального досудового розслідування не знайшли свого належного опрацювання ані на сторінках правової періодики, ані на

дисертаційному рівні. І навіть сьогодні, попри намагання окремих науковців осмислити цю проблематику, низка питань досі залишається об'єктом дискусій, що підтверджує важливість обраної теми, яка має не лише важливе теоретико-правове значення, а й містить практичну складову.

Сформульована О. О. Гуріним мета роботи полягає в дослідженні теоретичних, правових і практичних проблем забезпечення прав та законних інтересів людини при здійсненні спеціального досудового розслідування (*in absentia*) та формулюванні науково обґрунтованих пропозицій і рекомендацій з удосконалення чинного кримінального процесуального законодавства, що підкреслює актуальність, теоретичну та практичну значущість обраної теми (с. 17–18 дисертації). Для досягнення вказаної мети здобувачем на виконання було поставлено дев'ять завдань, які безпосередньо корелюються з підрозділами, висновками до розділів та загальними висновками до дисертації.

Об'єкт і предмет дослідження визначені правильно, що відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України до такого виду наукових праць.

Дисертацію виконано відповідно до положень Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки, затвердженої Указом Президента України від 11 червня 2021 р. № 231/2021, Національної стратегії у сфері прав людини на 2021–2023 роки, затвердженої Указом Президента України від 24 березня 2021 р. № 119/2021, Плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на 2021–2023 роки, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 червня 2021 р. № 756-р), пріоритетного напрямку «Правові механізми забезпечення і захисту прав та свобод людини», «Фундаментальні та прикладні проблеми наукового забезпечення боротьби зі злочинністю в Україні» Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2021–2025 роки, затвердженою постановою Загальних зборів Національної академії правових наук України від 26 березня 2021 р. №12-21. Дослідження є складовою плану науково-дослідної роботи Одеського державного університету внутрішніх справ «Пріоритетні напрямки розвитку та реформування правоохоронних

органів в умовах розгортання демократичних процесів у державі» (державний реєстраційний номер 0116U006773) та частиною загальної наукової теми, що розробляється кафедрою кримінального процесу та криміналістики Одеського державного університету внутрішніх справ «Охорона та захист прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження» (державний реєстраційний номер 0114U004019).

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечено таким.

По-перше, структура роботи, яка в цілому відповідає визначеній меті дослідження, дозволила дисертанту послідовно розглянути поставлені завдання. Робота складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

Анотація відповідає змісту дисертації та належним чином відображає її основні положення.

Здобувач у загальних висновках, які завершують основний текст дисертації, підсумовує отримані результати та формулює ключові тези у вигляді пропозицій (с. 224–229 дисертації).

Додатки містять зведені дані анкетування щодо питань, пов'язаних з застосуванням інституту спеціального досудового розслідування (Додаток А); список публікацій за темою дисертації та відомості про апробацію результатів дисертації (Додаток Б); акти впровадження результатів дисертаційного дослідження в освітній процес, наукову та практичну діяльність (Додаток В);

По-друге, опрацювання дисертантом доволі значної джерельної бази, яка налічує 235 найменувань, свідчить про вдало підібраний теоретико-методологічний матеріал, а отже, про достатній рівень достовірності викладених наукових положень та висновків.

Варто зауважити, що під час аналізу наукової літератури у своїх міркуваннях здобувач коректно вступає в полеміку з дискусійних і проблемних питань, пов'язаних із забезпеченням прав людини під час

спеціального досудового розслідування, а також надає власне бачення щодо можливих шляхів вирішення наявних нормативних прогалин.

У роботі було використано аналітичні та статистичні дані Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції, Офісу Генерального прокурора, державної та відомчої звітності, слідчої та судової практики.

Крім того, імпонує те, що автором було вивчено матеріали кримінальних проваджень за 2015–2024 рр., у яких здійснювалося спеціальне досудове розслідування, а також проведено анкетування 17 слідчих суддів, 43 слідчих Національної поліції, 40 прокурорів, 32 адвокатів з Вінницької та Одеської областей.

По-третє, обрана методологія дослідження поєднала як загальнонаукові (спостереження, опис, порівняння, класифікація), так і спеціальні (історико-правовий, системного аналізу, системно-структурний, формально-логічний, порівняльно-правовий, формально-юридичний, структурно-функціональний, соціологічний, статистичний, моделювання і прогнозування) методи. Отже, взаємопов'язане та взаємодоповнююче застосування наведених методів було обрано з урахуванням предмета, мети і завдань дисертаційного дослідження.

Таким чином, можна говорити про те, що отримані результати є достовірними, повними та аргументованими.

Наукова новизна отриманих результатів. Оцінюючи новизну отриманих результатів, слід зауважити, що в межах наукового пошуку дисертантом *вперше*:

– сформульовано тлумачення спеціального кримінального провадження. На думку здобувача, спеціальне кримінальне провадження – це особливий вид кримінального провадження, що характеризується застосуванням спеціальних процедур на стадії досудового розслідування та/або судового провадження, передбачених КПК України для випадків, коли підозрюваний / обвинувачений переховується від органів слідства та суду на тимчасово окупованій території України, на території держави, визнаної

Верховною Радою України державою-агресором, з метою ухилення від кримінальної відповідальності та/або оголошений у міжнародний розшук. Запропоновано його класифікацію, зокрема: а) повне спеціальне кримінальне провадження; б) неповне спеціальне кримінальне провадження у формі спеціального досудового розслідування; в) неповне спеціальне кримінальне провадження у формі спеціального судового провадження;

– обґрунтовано необхідність доповнення ст. 297⁵ КПК України частиною 3, відповідно до якої «у випадку, якщо в ході досудового розслідування встановлено, що особа, стосовно якої здійснюється спеціальне досудове розслідування, є громадянином (підданим) іншої держави та перебуває за межами України, слідчий, прокурор, окрім дій, передбачених частинами першою та другою цієї статті, зобов'язаний невідкладно направити копії процесуальних документів, що підлягають врученню підозрюваному, до центрального органу зв'язку відповідної іноземної держави»;

– доведено необхідність встановлення додаткових вимог до адвокатів щодо здійснення «розумних зусиль» для встановлення контакту з підозрюваним, шляхом запровадження статті 297⁶ «Обов'язки захисника щодо інформування підозрюваного, обвинуваченого при здійсненні спеціального досудового розслідування».

На позитивну оцінку також заслуговує спроба дисертанта вдосконалити наявні теоретичні положення (с. 22 дисертації), а саме:

– комплексну програму підвищення кваліфікації адвокатів, які здійснюють захист у справах, що розглядаються в порядку спеціального досудового розслідування, з акцентом на міжнародні стандарти, тактику ведення справ *in absentia* та етичні аспекти адвокатської діяльності;

– наукову періодизацію етапів історичного розвитку інституту спеціального досудового розслідування в період незалежності України;

– порядок вручення підозрюваному процесуальних документів при здійсненні спеціального досудового розслідування, яким пропонується

доповнити процедуру спеціального досудового розслідування положенням про обов'язкове направлення копій процесуальних документів, що підлягають врученню підозрюваному, не лише його захиснику, а й центральному органу зв'язку іноземної держави в разі перебування підозрюваного на території іншої держави.

Крім того, у роботі *набули подальшого розвитку*:

- аналіз міжнародної практики застосування процедур спеціального досудового розслідування (*in absentia*) з формулюванням напрямів вдосконалення, зокрема: а) підвищення якості повідомлення обвинуваченого; б) розширення процесуальних гарантій; в) імплементація міжнародних стандартів; г) гармонізація з європейським досвідом;

- аналіз стану наукової розробленості інституту спеціального досудового розслідування;

- рекомендації для вдосконалення національного законодавства України відповідно до практики Європейського суду з прав людини, зокрема: а) посилення контролю за ефективністю захисту; б) удосконалення процедури повідомлення підозрюваного чи обвинуваченого; в) забезпечення доступу до оскарження заочних рішень; г) удосконалення права на повторний розгляд справи; д) забезпечення реального захисту прав під час заочного провадження.

З урахуванням викладеного можна стверджувати, що в дисертаційному дослідженні О. О. Гуріна наявні елементи наукової новизни, що є характерним для рівня роботи на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Практичне значення отриманих результатів. Сформульовані в дослідженні теоретичні положення, пропозиції та рекомендації можуть бути використані в: а) освітньому процесі під час підготовки посібників, методичних рекомендацій, проведення лекцій, семінарських і практичних занять із курсантами та слухачами закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, під час викладання навчальних дисциплін «Кримінальний процес», «Досудове розслідування», «Актуальні проблеми застосування

кримінального процесуального законодавства України», «Проблемні питання кримінального процесуального законодавства України»; б) науковій діяльності під час проведення загальнотеоретичних і галузевих досліджень проблемних питань кримінального процесуального права; в) практичній діяльності органів досудового розслідування та прокуратури під час розроблення й удосконалення відомчих нормативно-правових актів і методичних рекомендацій з питань здійснення спеціального досудового розслідування.

Повнота викладу основних результатів дисертації. Основні положення та висновки, сформульовані в дисертації, відображено у восьми наукових публікаціях, серед яких чотири статті у виданнях, включених Міністерством освіти і науки України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, та чотири тези доповідей у збірниках науково-практичних та науково-теоретичних конференцій.

Текстових запозичень без посилання на джерела та інших порушень академічної доброчесності офіційним опонентом не виявлено.

Зауваження та/або дискусійні питання щодо положень дисертації. Позитивно оцінюючи рецензовану наукову працю, необхідно акцентувати увагу на деяких положеннях, які, на думку офіційного опонента, мають дещо дискусійний характер та щодо яких можна висловити певні зауваження.

1. Будь-яке наукове дослідження має спиратися на відповідний категоріальний апарат, який повинен відповідати нормативним приписам чинного законодавства. Ознайомлення з текстом дисертації О. О. Гуріна свідчить, що під час дослідження автор використовує термін «принцип», у той час як законодавець у чинному КПК України оперує такою дефініцією, як «засада». Наприклад, здобувач говорить про принцип змагальності, принцип рівності сторін, принцип забезпечення права на захист тощо, але варто було б вести мову про засаду змагальності, засаду рівності перед законом і судом, засаду забезпечення права на захист, зміст яких розкривається в КПК України. Крім того, відповідно до норм ст. 129

Конституції України серед основних засад судочинства передбачено рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом, змагальність сторін та свобода в наданні ними суду своїх доказів і в доведенні перед судом їх переконливості, забезпечення обвинуваченому права на захист. Отже, вбачається доцільним використовувати саме законодавчий термінологічний апарат або ж слід було в тексті висловити позицію, чому саме автор вживає поняття «принцип», а не «засада».

2. На сторінках 39 та 103 дисертації здобувач звертається до ч. 5 ст. 139 КПК України, яку було доповнено Законом України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні злочини» від 7 жовтня 2014 р. № 1689-VII, зокрема у зв'язку із уведенням до КПК України глави 24¹ «Особливості спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень». Водночас, на думку офіційного опонента, доцільним буде порівняння положень ч. 5 ст. 139 та ст. 297¹ КПК України на предмет їхньої кореляції, оскільки постає питання: чи може само по собі ухилення від явки на виклик слідчого, прокурора (неприбуття на виклик без поважної причини більш як два рази) підозрюваним, який оголошений у міжнародний розшук, та/або який виїхав, та/або перебуває на тимчасово окупованій території України, території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором, бути підставою для здійснення спеціального досудового розслідування. Вбачається, що в цьому разі ухилення від явки на виклик є лише однією з умов здійснення спеціального досудового розслідування, адже правовою підставою для його проведення є ухвала слідчого судді.

3. На сторінках 139–141 дисертації здобувач звертається до аналізу наукових поглядів дослідників щодо визначення юридичних гарантій. Водночас видається доцільним, щоб автор в аспекті предмета дослідження надав власне бачення на розуміння сутності юридичних гарантій забезпечення прав людини під час спеціального досудового розслідування.

Тож під час публічного захисту хотілось б почути авторське бачення здобувача щодо сутності юридичних гарантій забезпечення прав людини під час спеціального досудового розслідування.

4. Підрозділ 3.3 дисертації присвячений дослідженню питань участі захисника як суб'єкта забезпечення прав людини під час спеціального досудового розслідування, що є цілком логічним у межах вивчення суб'єктів забезпечення прав людини при здійсненні спеціального досудового розслідування. При цьому, на думку офіційного опонента, аналіз проблемних питань участі захисника в спеціальному досудовому розслідуванні значно виграв, якщо б здобувач із урахуванням аналізу положень КПК України, що регламентують порядок спеціального досудового розслідування, виокремив та проаналізував саме особливості участі захисника в спеціальному досудовому розслідуванні. Наприклад, це можна було б здійснити з урахуванням того, що:

- 1) участь захисника є обов'язковою з моменту прийняття відповідного процесуального рішення (п. 8 ч. 2 ст. 52 КПК України);
- 2) участь захисника є обов'язковою під час розгляду слідчим суддею клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування (ч. 1 ст. 297³ КПК України);
- 3) захисник під час розгляду клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування має право ініціювати заслуховування будь-якого свідка (ч. 3 ст. 297³ КПК України);
- 4) захисник має право на отримання копій процесуальних документів, що підлягають врученню підозрюваному, та копій ухвал слідчого судді чи суду.

5. Формулюючи зміни до КПК України, здобувач пропонує доповнити главу 24¹ статтею 297⁶ із її відповідною редакцією. У пропонованих положеннях автор вживає термін «розумні зусилля», який, на думку офіційного опонента, є дещо абстрактним, у зв'язку з чим його навіть можна віднести до оціночних понять. Під час публічного захисту хотілось б почути, по-перше, авторське розуміння терміна «розумні зусилля», по-друге, бачення здобувача щодо того, чи не спричинить на практиці процесуальні зловживання зі сторони захисника введення цього терміна до КПК України.

Висловлені зауваження й побажання є особистими міркування офіційного опонента, тому не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації О. Ю. Гуріна, оскільки вони здебільшого мають дискусійний характер, а здійснений науковий пошук заслуговує на підтримку.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК

Дисертаційне дослідження Гуріна Олександра Юрійовича «Забезпечення прав людини під час спеціального досудового розслідування» є завершеною кваліфікаційною науковою працею, яка містить нові науково обґрунтовані положення, що мають істотне значення як для науки кримінального процесу, так і правозастосовної практики.

Рецензована робота відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам пунктів 6, 7, 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її автор – Гурін Олександр Юрійович – за результатами публічного захисту заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

кандидат юридичних наук, доцент,
начальник відділу організації наукової діяльності
Харківського національного університету
внутрішніх справ

Сергій АБЛАМСЬКИЙ